

Eiropas Komisijas secinājumi par pievienotās vērtības nodokli 2/32/24

Projektu vadītājs nodokļu konsultāciju nodaļā, PwC Latvija
Matīss Auziņš

Šā gada jūlija sākumā tika publicēts Eiropas Komisijas (EK) ikgadējais pārskats par nodokļu politiku Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīs. Pievienotās vērtības nodoklis (PVN) ir viens no svarīgākajiem nodokļiem ES, kas veido aptuveni 7,5% no IKP un 18,6% no kopējiem nodokļu ieņēmumiem ES 2022. gadā. Šajā rakstā sniedzam ieskatu EK secinājumos par PVN.

Latvija ir viena no dalībvalstīm, kurā PVN ieņēmumi veido nozīmīgu kopējo nodokļu ieņēmumu īpatsvaru. 2022. gadā PVN ieņēmumu īpatsvars Latvijā bija 31% (ap 7% pieaugums kopš 2013. gada) – otrais augstākais rādītājs ES un būtiski augstāks nekā ES vidējais (18,6%), Lietuvā (27%) un Igaunijā (28%). Vismazākais PVN ieņēmumu īpatsvars bija Beļģijā (15%), Luksemburgā (16%) un Francijā (17%). Secināms, ka PVN kā nodokļu ieņēmumu avota nozīme dažādās dalībvalstīs atšķiras. Tas norāda uz būtiskām nodokļu uzlikšanas atšķirībām dažādās valstīs.

Latvijas PVN likme 21% ir nedaudz zemāka par ES vidējo 21,5%. 2023. gadā visaugstākā PVN likme bija Ungārijā (27%), bet viszemākā – Luksemburgā (16%). Igaunija ar šo gadu ir palielinājusi PVN pamatlīkmi no 20% līdz 22% un no 2025. gada jūlija plāno paaugstināt to uz 24%. Lietuva apsver PVN likmes palielināšanu no 21% uz 22%.

Lai sasniegtu sociālos, ekonomiskos vai vides mērķus, Latvija tāpat kā citas dalībvalstis dažādām precēm un pakalpojumiem piemēro samazinātas PVN likmes. Samazinātās likmes ir svarīgi politikas instrumenti, taču tās rada PVN ieņēmumu zaudējumu un sarežģī nodokļu administrēšanu. PVN likmju reforma ES stājās spēkā 2022. gadā. Šobrīd dalībvalstis var piemērot ne vairāk kā divas samazinātas likmes vismaz 5% apmērā un noteiktās robežās samazinātu likmi zem 5% (līdz pat atbrīvojumam ar PVN atskaitīšanas tiesībām). Samazinātā likme piemērojama tikai PVN direktīvas III pielikumā uzskaitītajām precēm un pakalpojumiem. Reformā ņemts vērā Eiropas zaļais kurss, iekļaujot to preču un pakalpojumu sarakstā, kam var piemērot samazināto likmi, piemēram, saules paneļiem, elektriskajiem velosipēdiem un efektīvām zemas emisijas apkures sistēmām (Latvija nav izmantojusi šo iespēju). Turklāt samazinātās likmes tiks pakāpeniski pārtrauktas fosilajam kurināmajam (līdz 2030. gadam) un ķīmiskajiem pesticīdiem (līdz 2032. gadam).

Pēc EK aprēķiniem PVN ieņēmumi gadā ES varētu būt par 20% jeb līdz pat 230 miljardiem eiro lielāki, ja samazinātās likmes netiktu piemērotas. Pēc 2021. gada datiem Latvija, Lietuva un Igaunija bija starp dalībvalstīm, kurām bija vismazākie negūtie ieņēmumi samazināto likmju dēļ (3–4% robežās). Tas nozīmē, ka Baltijas valstis piemēro samazinātās PVN likmes relatīvi mazam preču un pakalpojumu skaitam. Tādām valstīm kā Austrijai, Kīprijai un Luksemburgai negūtie ieņēmumi samazināto likmju dēļ ir ap 18%. Tas varētu būt izskaidrojams ar daudz plašāk piemērojāmām samazinātajām likmēm šajās valstīs.

PVN tiesību aktu neievērošana rada negūtos PVN ieņēmumus jeb PVN plaisu, kuru aprēķina kā starpību starp sagaidāmajiem teorētiskajiem PVN ieņēmumiem un faktiski iekasēto PVN. Šīs plaisas cēloņi ir dažādi, tostarp regulējuma juridiskās nepilnības, izvairīšanās no maksāšanas, krāpšana, administratīvās kļūdas, maksātnespēja. Normatīvo aktu neievērošanas radītā PVN plaisa ES 2021. gadā bija vidēji 5,3%. Augstākā

PVN plaisa ir Rumānijā (36,7%), Maltā (25,7%) un Grieķijā (17,8%). Zemākā PVN plaisa ir Nīderlandē (-0,2%), Somijā (0,4%), Spānijā (0,8%) un Igaunijā (1,4%). Latvijā PVN plaisa 2021. gadā bija 7,3% un kopš 2012. gada ir samazinājusies teju trīskārt. Lietuvas PVN plaisa (14,5%) ir visaugstākā no Baltijas valstīm.